

Paovce hřívnatá – *Ammotragus lervia* (Pallas, 1777) na Plzeňsku

Barbary Sheep – *Ammotragus lervia* (Pallas, 1777) in the Pilsen Region

Lenka V á c l a v o v á

Česká zemědělská univerzita v Praze, Lesnická fakulta, Katedra ochrany lesa a myslivosti, Kamýcká 129, Praha 6 – Suchdol; Zoologická a Botanická zahrada města Plzně, Pod Vinicemi 9, 301 16 Plzeň, e-mail: vaclavova@plzen.eu

Abstract

The paper summarises the data on a free-living population of Barbary sheep occurring in the Pilsen Region, western Bohemia, between 1985 and 1994. The studied population originated from repeated escapes of the Barbary sheep from the Plzeň Zoo in 1985 into the western part of the Plzeň-north district. The population appeared to be viable in the wild. This free-living population ceased to exist after 1991 when it was decided to completely remove the Barbary sheep from the wild. The data on the body weight and the trophy measurements of 15 specimens are given in a table.

Key words

Barbary sheep, *Ammotragus lervia*, Plzeň Zoo, Pilsen, hunting management

Úvod

Paovce hřívnatá *Ammotragus lervia* (Pallas, 1777) je původní druh horských oblastí severní Afriky. Na většině území původního rozšíření byla vyhubena. Aktuálně je v mezinárodním Červeném seznamu hodnocena jako druh zranitelný (VU; IUCN 2011). Druh je členěn na šest poddruhů.

Paovce byly několikrát vypuštěny do volné přírody mimo areál přirozeného výskytu. Koncem devatenáctého století byly vypuštěny v Rakousku a ve třicátých letech dvacátého století v Itálii. Bližší údaje o úspěšnosti těchto introdukcí chybějí (Niethammer 1963, Gray & Simpson 1980, Cassinello 1998). Velmi úspěšně byly paovce introdukovány v padesátých letech v oblasti Kalifornie, Texasu a Nového Mexika. Početnost tamní populace dnes dosahuje až šesti tisíc kusů (Feldha-

mer et al. 2003, Long 2003). Poslední úspěšná introdukce proběhla v sedmdesátých letech v jihovýchodním Španělsku v pohoří Sierra Espuña. Tato populace je dnes jedinou volně žijící populací na území Evropy (Cassinello 1998, Long 2003).

Historie výskytu paovce hřívnaté na Plzeňsku

Vznik volně žijící populace paovce hřívnaté – *Ammotragus lervia* (Pallas, 1777) na Plzeňsku dodnes není jasný. Přesné datum útěku paovcí hřívnatých z plzeňské zoologické zahrady je nejasné a stejně tak počet uprchlých kusů. Hůrka (1992) uvádí rok 1976 jako rok útěku a tento letopočet přebírá i většina dalších autorů (Anděra & Hanzal 1995, Gaisler & Dungel 2002, Červený 2004, Anděra 2004, Červený et al. 2005). Druhým, méně často uváděným rokem, je rok 1985 (Sýkora 1991, Sýkora et al. 1991). Podle Sýkory (Sýkora 1991) uprchlo v daném roce osm paovců. Faktem je, že paovce utíkaly ze zoologické zahrady neustále. Po žádném z útěků však nezůstala ve volné přírodě životaschopná skupina. Uprchlé paovce byly chyceny, nebo se samy vrátily do zoologické zahrady (Václavová 2007). V letech 1972–1974 byla skupina uprchlých paovců chycena až u Kralovic, čtyřicet kilometrů od zoologické zahrady (H. Hauerová, ošetřovatelka ZOO Plzeň, úst. sděl.). Paovce často opouštěly svůj výběh i zoologickou zahradu a přežívaly v nejbližším okolí. Na zimu se pak vracely do svého výběhu, kde zjara rodily mláďata (V. Trejbal, ošetřovatel ZOO Plzeň, úst. sděl.). V roce 1976 tedy k útěku paovců ze zoologické zahrady s největší pravděpodobností došlo, ale jednalo se jen o jednotlivé kusy. Vznik volně žijící populace v roce 1976 tak můžeme vyloučit (Václavová 2007). Rok 1985 je mnohem pravděpodobnější jako datum útěku paovců ze zoologické zahrady v Plzni, i když ani tento letopočet nemusí být zcela přesný. Vodítkem při hledání správného data je fakt, že útekem končí chov paovců hřívnatých v plzeňské zoologické zahradě.

Podle sdělení pamětníků byl útek paovců a následný vznik volně žijící populace postupný a přispěla k němu souhra několika náhod. V červenci 1984 bylo ze skupiny odstraněno pět dospělých samců. Oficiálně byli odesláni do ZOO Bratislava, neoficiálně byli využiti jako trofejová zvěř. Vůdčí úlohu ve skupině převzala jednáctiletá, velmi dominantní samice (ev. č. 527/10), která byla hlavní příčinou útěku paovců. Odváděla skupinu nebo její části ze zoologické zahrady, ale pravidelně se všechny paovce do zahrady vracely (V. Trejbal, ošetřovatel ZOO Plzeň, úst. sděl.). Je velmi pravděpodobné, že by se skupina vracela i nadále do areálu zahrady. V roce 1986 však začala výstavba sídliště Vinice, které se nachází v těsné blízkosti zoologické zahrady a paovcím byla uzavřena jediná přístupová cesta. Posledním datem, kdy byly paovce viděny v zoologické zahradě, je duben 1987 (S. Jeřáb, zootechnik ZOO Plzeň, úst. sděl.). Poslední paovce v zahradě porodila dvě mláďata, ale i tato samice s mláďaty později uprchla. V polovině roku 1987 se v ZOO Plzeň nenacházela jediná paovce hřívnatá.

Vznik volně žijící populace

Dne 29. 6. 1988 byly protokolem 55/88 všechny uprchlé paovce odepsány ze stavu zvířat. Jednalo se celkem o sedmáct kusů. Dva kusy byly odepsány již dříve jako inventární rozdíl. Údaje v evidenčních kartách zvířat se ovšem rozcházejí s oficiální statistikou, uváděnou v Ročence Unie českých a slovenských zoologických zahrad, ale i přímým pozorováním ošetřovatelů. Tyto zjevné nesrovnalosti nám dovolují získat jen přibližný obraz o struktuře uprchlé populace.

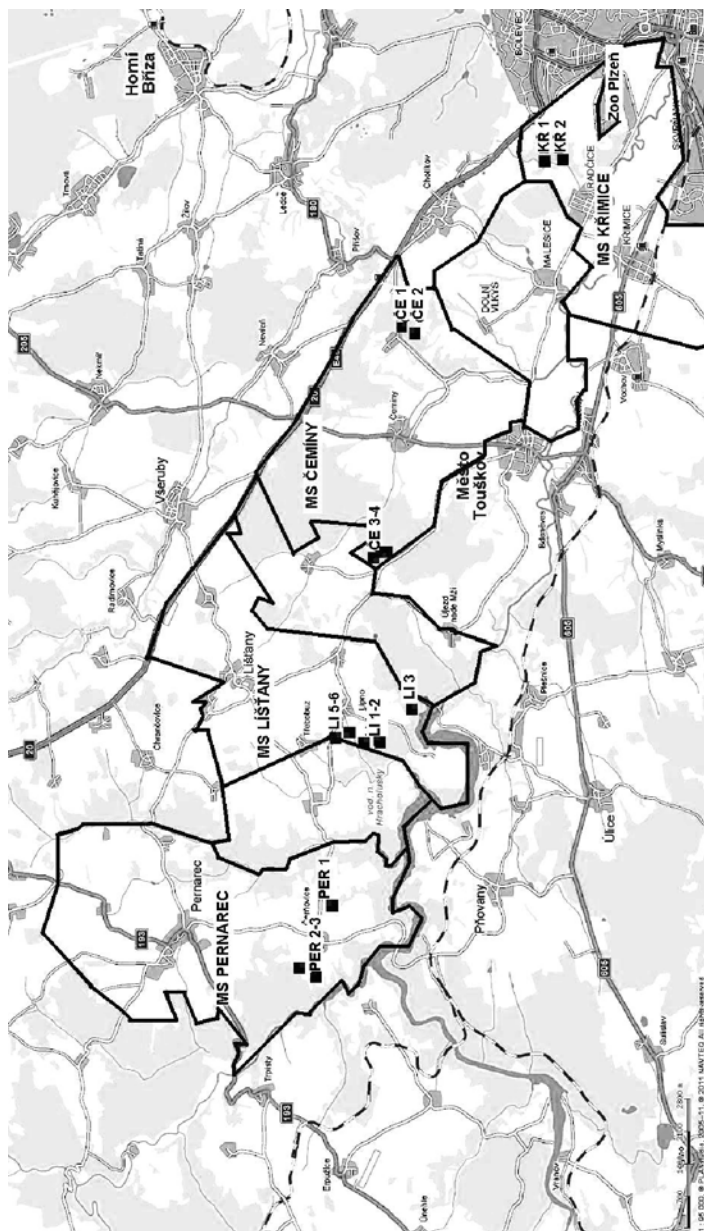
Původní předpoklad vycházel z evidence ZOO Plzeň. Vzniklá populace měla mít 14 kusů, jednoho samce, čtyři samice a devět mláďat (Václavová 2007, Václavová & Anděra 2007). Následné studium prokázalo určité nejasnosti. Ošetřovatelé kopytníků ze ZOO Plzeň také potvrzují útěk čtrnácti kusů paovců hřívnatých (J. Vajnar et T. Weber, úst. sděl.). Přesnou strukturu uprchlé populace již nejsou schopni popsat, přesto podle jejich informací bylo možné ve skupině identifikovat dva dospělé samce s velmi mohutnou trofejí, samce s ulomeným rohem (ev. č. 527/17) a již zmíněnou samici (ev. č. 527/10) (J. Vajnar et V. Trejbal, úst. sděl.). Informace ošetřovatelů potvrzují následně zdokumentované trofeje paovců hřívnatých.

Na vývoj populace ve volné přírodě také nepanují jednotné názory. Populace se dále rozrůstala, ale její velikost je těžké určit. Jsou uváděny tyto počty: 35 kusů (Sýkora 1991; Sýkora et al. 1991), 35–40 kusů (Hůrka 1992), 50 kusů (Gaisler & Dungal 2002) a dokonce až 80 kusů (Anonymus 1991). Nařízením Okresního úřadu Plzeň-sever ze dne 25. 9. 1991 byla nařízena úplná likvidace vzniklé populace (Václavová 2007).

Materiál a metodika

Cílem této práce bylo zdokumentovat trofeje paovců hřívnatých ulovených na Plzeňsku.

Metodou dotazníkové akce a postupným dotazováním všech zúčastněných, byly získávány potřebné informace. Tato metoda je velmi zdoluhavá, přesto zřejmě jediná možná. Dodnes panují mezi myslivci obavy z možného postihu, proto na žádost lovců nejsou u trofejí uváděna jejich jména. Oficiálně je příznáno pouze ulovení dvou kusů paovce hřívnaté v honitbě MS Křimice (Sýkora 1991). Vzhledem k faktu, že veškeré informace byly získány z různých honiteb, jsou pro snazší orientaci získané výsledky rozčleněny také podle honiteb a mysliveckých sdružení. Velkou komplikací se ukázal být fakt, že v roce 1993 došlo k novému vymezení hranic honiteb. V některých případech tak mohlo dojít ke zdvojení dříve uváděných úlovků. Uváděný počet 19 ulovených kusů (Václavová 2007, Václavová & Anděra 2007) se při následném detailním průzkumu ukázal jako nadhodnocený.

Obr. 1. Mapa honiteb s vyznačenými místy ulovení paovce hřivnaté.
Fig. 1. Map of hunting areas with Barbary sheep s places of shooting.

Výsledky

Během tříletého průzkumu byly získány přesné údaje o patnácti ulovených paovcích hřívnatých. O dvou uhynulých kusech byly zatím získány jen dílčí informace. Potvrzeny jsou úlovky na území čtyř honitb (obr. 1). Plocha potvrzeného rozšíření paovci od roku 1986 do roku 1994 je více než 10 000 hektarů.

MS Křimice

Honitba MS Křimice byla první honitbou, kde se paovce ve volné přírodě vyskytovaly. Populace zde údajně dosáhla počtu 35 kusů (Sýkora 1991, Sýkora et al. 1991). Někteří členové sdružení udávají počet 20 kusů (P. Fanta, MS Křimice, úst. sděl.). Paovce se vyskytovaly převážně v lokalitě zvané Kyjovský les (J. Krystl, MS Křimice, úst. sděl.). Byly zde uloveny dvě paovce hřívnaté, označení KŘ 1 a KŘ 2 (tab. 1). V případě samce označeného KŘ 2, uloveného dr. Sýkorou, jde o samce vedeného v evidenci plzeňské zoologické zahrady pod číslem 525/17 (Václavová 2007).

V honitbě MS Křimice došlo ke dvěma úhynům. Jeden ze dvou velkých samců se oběsil na pletivu na skále pod Zámečkem a po zimě byl nalezen zbytek kadaveru uhynulé samice (P. Fanta, úst. sděl.). Přesné datum ani majitel trofejí nejsou známy. Paovce se v honitbě vyskytovaly až do prosince roku 1990. Po ulovení vůdčího samce dr. Sýkorou (Sýkora 1991, Sýkora et al. 1991) nebyly paovce v honitbě více pozorovány (J. Krystl, úst. sděl.).

MS Čemíny

Výskyt paovci hřívnatých v MS Čemíny dokládá, že se skupina paovci rozdělila ihned po útěku ze zoologické zahrady. V roce 1986 se skupina osmi kusů, dva samci a šest samic, zdržovala v okolí Kůštského lesa. Tamní rovinný terén paovcím nevyhovoval a po týdně oblast opustily (P. Bálek, MS Čemíny, úst. sděl.). V Kůštském lese byly uloveny dvě paovce označené jako ČE 1 a ČE 2. Samec ČE 1 je druhý velký samec identifikovatelný z prvotní uprchlé skupiny (obr. 2). Další dva kusy (ČE 3, ČE 4) byly uloveny nedaleko obce Košetice U hájovny (J. Zeman, hospodář MS Touškov, úst. sděl.). Přesné datum odlovu není ani v jednom případě známo.

Výskyt paovci v honitbě MS Čemíny byl dlouhodobý. Paovce se nejčastěji vyskytovaly na skalách poblíž obce Těchoděly a přehrady Hracholusky. Do roku 1991 bylo v západní části honitby pozorováno 15–17 kusů paovci hřívnatých. Po povolení odlovu v roce 1991 se paovce v honitbě už nevyskytovaly (J. Zeman, úst. sděl.).

MS Líšňany

V honitbě MS Líšňany bylo uloveno celkem šest kusů, označení LI 1 – LI 6 (viz tab. 1). U většiny úlovků není známo datum ulovení. Známá je pouze lokalita výskytu. Všechny paovce byly uloveny v okolí obce Lipno, kde převažuje skalnatý

Obr. 2. Trofej samce uloveného v roce 1986 u obce Dolní Vlkýš (MS Čemíny).

Fig. 2. A male shot in 1986 near the village Dolní Vlkýš (Čemíny hunting area).

terén (J. Boháček et Z. Svoboda, MS Líšňany, úst. sděl.). V honitbě MS Líšňany se paovce vyskytovaly od roku 1988 (Z. Svoboda, úst. sděl.). Byly zde pozorovány skupiny 10–15 kusů (J. Boháček et P. Matějús, MS Líšňany, úst. sděl.). Velmi pravděpodobně jde o stejnou skupinu, která byla pozorována v honitbě MS Čemíny. Po ulovení samice LI 1 (11. 11. 1991) se paovce v této honitbě nadále nevyskytovaly.

MS Pernarec

V letech 1992–1994 byly v honitbě MS Pernarec uloveny tři samice označené PER 1, PER 2 a PER 3 (tab. 1). V této honitbě byl pozorován výskyt velkého samce a několika samic, mláďata pozorována nebyla; výskyt paovců v této honitbě před rokem 1991 nebyl potvrzen (p. Švec, hospodář MS Pernarec, úst. sděl.). V roce 1992 byla nedaleko obce Čerňovice viděna skupina asi 15 paovců hřívnatých (p. Košan, MS Pernarec, úst. sděl.). Z této honitby pocházejí poslední potvrzené úlovky. Po ulovení samice PER 3 v srpnu 1994 nejsou další záznamy o pozorování paovců v této honitbě.

Tab. 1. Trofejová hodnota paovcí hřívnatých ulovených na Plzeňsku.

Table 1. Trophy measurement of Barbary sheep shot in Plzeň Region.

Oznámení (Marking)	Pohlaví (Sex)	Datum (Date)	Váha v kg (Weight in kilograms)	Délka levého toulce (Length of left horn)	Délka pravého toulce (Length of right horn)	Vnější rozloha toulců (Greatest spread)	Rozpětí hrotů toulců (Tip to Tip spread)	Obvod na základě levého toulce (Circumference of base of left horn)	Obvod na základě pravého toulce (Circumference of base of right horn)
KŘ 1	F	1991	-	35,5	32,9	38,5	34,3	17,5	16,2
KŘ 2	M	4.12.1990	72	62	29	47,3	-	27	25,7
LI 1	F	11.11.1991	50	39	39,5	41	34,1	18	17,4
LI 2	F	po 1991	60	32,3	33	38,8	34	18,3	18,7
LI 3	M	po 1991	30	27,5	28,2	29,5	28	17	17,4
LI 4	F	?	-	29	29	34	32	16	16,2
LI 5	F	podz 1988	-	32,7	32,4	35,6	32,5	17,5	17
LI 6	F	podz 1988	-	25,7	25,7	30	29	16,9	16,5
PER 1	F	17.5.1992	42	30,5	30,5	38	36	15,2	15,1
PER 2	F	10.9.1993	31	29	29	32	31	15	15
PER 3	F	22.8.1994	42	36	38	34	29	17	17,2
ČE 1	M	asi 1986	100	55,3	56,8	50,5	32,8	26,4	26,5
ČE 2	F	asi 1986	45	33,3	34,3	32	22,1	15,7	16
ČE 3	M	?	-	33,9	34,3	38	34,2	20,4	21,3
ČE 4	F	?	-	30	29	31	26	17	15,5

Diskuse

Otázkou zůstává, zda kauza paovcí hřívnatých na Plzeňsku nebyla účelově nadhodnocena. Je potvrzeno, že v populaci docházelo k úspěšné reprodukci (J. Krystl, MS Křimice, J. Boháček, MS Líšňany, úst. sděl.). Při shromažďování dat vyšlo najevo, že prvními kusy, které byly uloveny, byly téměř vždy velcí samci. Je tedy otázkou, jak dlouho byla populace reprodukceschopná. Další osud paovcí je také nejasný. Populace se údajně rozdělila, část přešla na Tachovsko (p. Hlaváč, OMS Plzeň, úst. sděl.) a několik kusů bylo viděno nedaleko Stříbra (p. Švec, MS Perna-rec, úst. sděl.). Výskyt paovcí na Tachovsku a případné další úlovky zatím nebyly potvrzeny.

Závěr

Z výzkumu vyplývá, že počet 17 kusů paovcí hřívnatých ulovených popř. uhybnulých v uvedených čtyřech honitbách je nejspíše konečný. Velkou komplikací při zpětném mapování populace jsou chybějící data. Jen v několika případech bylo přesně zaznamenáno datum ulovení a další údaje. Výpovědi svědků přesto ukazují, na jakém území se paovce hřívnaté vyskytovaly před a po povolení odstřelu. Zároveň také potvrzují fakt, že paovce byly loveny dříve, než bylo povolení uděleno a že se populace rozdělila krátce po útěku ze ZOO Plzeň. Plocha celkového rozšíření, na kterém byly paovce do roku 1994 prokázány, má rozlohu 10 300 ha. Následné rozšíření paovcí po roce 1994, tedy po posledním doloženém ulovení paovce v MS Pernarec, je předmětem dalšího průzkumu.

Literatura

- Anděra M. (2004): Naši savci na počátku 21. století (II.). – *Živa* 52: 230–232.
- Anděra M. & Hanzal V. (1995): Atlas rozšíření savců v České republice. Předběžná verze. I. Sudokopytníci (Artiodactyla), zajáci (Lagomorpha). – Národní muzeum, Praha, 64 pp.
- Anonymus (1991): Paovce – partyzáni našich lesů. – *Plzeňské noviny* 21/2: 2.
- Cassinello J. (1998): *Ammotragus lervia*: a review on systematic, biology, ecology and distribution. – *Ann. Zool. Fenn.* 25: 149–162.
- Červený J. (2004): Encyklopedie myslivosti. – Ottovo nakladatelství, Praha, 591 pp.
- Červený J., Anděra M. & Koubek P. (2005): Co nového v naší fauně? Vyhodnocení dotazníků z let 2001–2003. – *Myslivost* 53/12: 62–66.
- Feldhamer A. G., Thompson B. C. & Chapman J. A. (2003): *Wild mammals of North America, Biology, Management, and Conservation*. – The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1216 pp.
- Gaisler J. & Dungal J. (2002): *Atlas savců České a Slovenské republiky*. – Academia, Praha, 150 pp.
- Gray G. G. & Simpson C. D. (1980): *Ammotragus lervia*. – *Mammalian species* 144: 1–7.
- Hůrka L. (1992): Die Säugetiere des westlichen Teiles der Tschechischen Republik. IV. Die Raubtiere (Carnivora) und die Paarhufer (Artiodactyla). – *Folia Mus. Ner. Natur. Bohem. Occid.*, 35: 1–35.
- IUCN (2011): The IUCN Red List of Threatened Species. 2011. 2. – URL: <http://www.iucnredlist.org/>. (15. 8. 2011)
- Long L. J. (2003): *Introduced Mammals of the World: their history, Distribution & Influence*. – CSIRO Publishing & Oxon, Collingwood, 612 pp.
- Niethammer G. (1963): *Die Einbürgerung von Säugetieren und Vögel in Europa. Ergebnisse und Ausichten*. – Verlag Paul Parey, Hamburg & Berlin, 319 pp.

- Sýkora B. (1991): Veterinárně ekologická studie paovce hřívnaté na Plzeňsku. – 23 pp. [Písemná atestační pr. k atestaci II. stupně ve spec. oboru ekologie a veterinární péče v chovech lovné zvěře; Vysoká škola veterinární, Brno.].
- Sýkora B., Krystl J. & Krystlová V. (1991): Paovce hřívnatá na Plzeňsku. – Myslivost 39/12: 282–283.
- Václavová L. (2007): Paovce hřívnatá (*Ammotragus lervia* Pallas) na Plzeňsku. – Ms., 91 pp. [Dipl. pr., katedra ochrany lesa a myslivosti FLE ČZU, Praha.].
- Václavová L. & Anděra M. (2007): Historie chovu a výskytu paovce hřívnaté (*Ammotragus lervia*) v České republice. – Lynx, n. s. 38: 73–82.